Támogatási lehetőségek kihasználása vidéken, zalai példákon

Csanádi Ágnes – Sarudi csaba

Kulcsszavak: támogatások, pályázati aktivitás, pályázati önerő, forrásszerző képesség, vidékfejlesztés.

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

Írásunk célja a fejlesztési lehetőségek, a pénzügyi források, a falvak és a vidékfejlesztési támogatások összefüggéseinek vizsgálata. Ennek megfelelően az agrár- és vidékfejlesztési támogatások felhasználásának Zala megyei tapasztalatait elemezzük az első és a második Nemzeti Fejlesztési Terv vidékfejlesztési programjának célkitűzései és teljesítési adatai alapján. A vizsgálat dimenzióit a nemzeti fejlesztési tervek zalai pályázatainak értékelése képezi a települési, kistérségi, megyei és országos adatok felhasználásával.

Kimutatjuk, hogy a zalai térségek forrásszerző képességét a pályázati aktivitás, az önerő biztosításának lehetősége, a településnagyság és a sikeres pályázatok számának alakulása befolyásolja. Az AVOP időszakában e kistérségek és településeik körében a vidékfejlesztési programok voltak népszerűek, ám a támogatásokra leginkább rászoruló hátrányos helyzetű kistérségek az alacsony tőkeerejük és pályázati aktivitásuk révén jóval a megyei és az országos kistérségi átlag alatt teljesítettek, így ez nem segítette kellőképpen a felzárkózásukat. A kisebb települések jórészében pedig ördögi kör alakult ki: kellő gazdasági aktivitás, elfogadható fejlesztések híján nem képződött elegendő saját forrás, amelyek nélkül pedig nincsen lehetőség külső pénzügyi források elnyerésére, vagyis a gazdaság és a humánerőforrás fejlesztésére.

Az ÚMVP időszakában Zala megyében a mezőgazdasági és élelmiszer-ipari pályázatok kerültek előtérbe a vidékfejlesztési programokkal szemben. A pályázati aktivitás 2004–2006-hoz képest mind megyei, mind hátrányos helyzetű kistérségi szinten javult. A támogatások több mint háromszorosára emelkedtek. A hátrányos helyzetű kistérségek a megyei és az országos kistérségi átlagot meghaladó támogatásban részesültek. Mérséklődött a támogatások elaprózottsága és megnőtt a települési koncentrációja. Láthatóan a pályázati célokkal egyezően pozitív irányú fordulat bontakozik ki a fejletlenebb térségek és települések támogatásában. Ennek ellenére a hazai támogatások uniós forrásokkal való kiváltása a jövőre nézve gondot jelenthet a kisebb települések fejlesztési finanszírozásában, mivel az önerő előteremtése és a nagyobb projektméretek ennek a települési körnek nem kedveznek.

BEVEZETÉS

Magyarországon a vidék és a vidéki települések fejlődésének vizsgálata különös aktualitással bír, mert egyrészt elérhetővé és elemezhetővé váltak az első Nemzeti Fejlesztési Terv (NFT I.) Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Programja (AVOP) megvalósításának területi adatai, másrészt ezek az adatok összevethetők a második Nemzeti Fejlesztési Terv (NFT II.) Új Magyarország Vidékfejlesztési Programjának (ÚMVP) eddigi eredményeivel.

Vizsgálódásunk célja annak kimutatása, hogy miképpen alakultak Nyugat-Dunántúlon és kiemelten Zala megyében az agrár- és vidékfejlesztési források az NFT I. és az NFT II. eddig eltelt időszakában (2007. január 1. – 2010. június 30.). A célkitűzéseknek megfelelően Zala megyét, a megye kistérségeit és nyolc kistelepülését tekintjük a vizsgálat tárgyának. A területi egységek elemzéséhez az AVOP-ra és az ÚMVP-re benyújtott pályázatok és megítélt támogatások adatait vesszük alapul.

A KUTATÁS MÓDSZEREI

A vizsgálat során a társadalomtudományi elemzésekben elfogadott statisztikai módszereket használjuk. Emellett hasznosítjuk az önkormányzati vezetőkkel és fejlesztési ügynökségek vezető munkatársaival készített interjúkat, valamint saját tapasztalatainkra is támaszkodunk.

A pályázati aktivitást a benyújtott pályázatok országos megyei átlagához és országos kistérségi átlagához viszonyított arányszámmal mérjük. A vizsgálatban szereplő kistelepülések kiválasztásához a népességszámot, a népsűrűséget, a mezőgazdaságban foglalkoztatottak arányát és a munkanélküliségi rátát vettük figyelembe. Az említett mutatószámok közül a legkedvezőtlenebb értékkel rendelkezőket vontuk be a vizsgálatba.

A kistérségek fejlettségét komplex fejlettségi mutató felhasználásával hasonlítjuk össze, amihez a KSH-nak a kiemelten támogatott kistérségekről készített 2004. és 2007. évi számításait használtuk fel (*KSH, 2004, 2008*).

VIDÉKFEJLESZTÉS AZ ELSŐ NEMZETI FEJLESZTÉSI TERV IDŐSZAKÁBAN

Magyarország fejlesztési lehetőségei az Európai Unióba történő belépéssel jelentősen bővültek. A 2004–2006 közötti években az NFT I. öt operatív programjából lehetett támogatáshoz jutni, amelyek közül elsősorban az AVOP járult hozzá a vidéki térségek fejlesztéséhez. Emellett a települési önkormányzatok fejlesztései is szorosan kapcsolódtak a vidékhez, hiszen az önkormányzati településfejlesztés és a vidékfejlesztés a gyakorlatban összefonódott. Az NFT I.-ben az AVOP céljainak megvalósítá-

1. táblázat

Az AVOP forrásai prioritásonként, 2004–2006

Prioritások	Alap	Pénzügyi keret, milliárd Ft*			Források megoszlása %
		EU-támogatás összesen	nemzeti támogatás összesen	közkiadás összesen	
1. A versenyképes alapanyag-termelés megalapozása a mezőgazdaságban	EMOGA-O	45,01	15,00	60,02	55,7
	HOPE	1,12	0,34	1,46	1,3
2. Az élelmiszer-feldolgozás támogatása	EMOGA-O	11,32	3,77	15,10	14,0
3. Vidéki térségek fejlesztése	EMOGA-O	21,42	7,14	28,56	26,5
4. Technikai segítségnyújtás	EMOGA-O	2,02	0,67	2,69	2,5
Összesen		80,89	26,92	107,83	100,0

* A forintérték megállapítása 255 Ft/EUR árfolyamon történt.

Forrás: www.mvm.gov.hu (2012.01.15.)

sára 80,9 milliárd Ft uniós támogatási keret állt rendelkezésre, amit nemzeti és magánforrások egészítettek ki (1. táblázat).

Az AVOP három fejlesztési területet (prioritást)[1] határozott meg, amelyekhez 10 intézkedés tartozik. A program megvalósításához a támogatásokat 99%-ban az EMOGA-O biztosította. Országos szinten a források több mint fele a mezőgazdasági alapanyag-termelést, 14%-a pedig az élelmiszer-feldolgozást szolgálta, és a támogatásoknak valamivel több mint egynegyede jutott a vidéki térségek fejlesztésére. A támogatások odaítélése pályázati úton történt.

A *Nyugat-Dunántúl régióban* benyújtott pályázatok legnagyobb hányada (40,2%) a vidékies és agrárjellegű Zala megyéből származott (2. táblázat). A régió megyéi közül nemcsak a benyújtott, hanem a támogatott pályázatok aránya is Zala megyében volt a legnagyobb (42%), és több mint 20%-kal meghaladta a megyék országos átlagát. Emellett az összes megítélt támogatás és a megyei népességarányos támogatás összege is több volt a régiós és az országos értéknél.

Az AVOP összes prioritását figyelembe véve a megyében a mezőgazdasági beruházások, a mezőgazdasághoz kötődő infrastruktúrafejlesztés és a falufejlesztés voltak a legnépszerűbb pályázati célok (3. táblázat). Az egy nyertes pályázatra és az egy településre jutó támogatás összege (11,4 és 16,1 millió Ft) azonban elmaradt az országos átlagtól (16,1 és 36,0 millió Ft), az aprófalvas jelleg és a hiányzó önerő miatt (*VM-EMIR, 2012*).

A pályázati tevékenységet nemcsak megyei, hanem *kistérségi szinten* is érdemes megvizsgálni (3. táblázat).

Zala megyében az NFT I. időszakában a kistérségekből benyújtott pályázatok túlnyomó többsége (67%-a) vidékfejlesztési célú volt. A pályázatok több mint fele (53,7%) a nagyvárosi központú Zalaegerszegi kistérségből származott, míg a hátrányos helyzetű kistérségek (hat kistérség közül kettő) alacsony, 13,4%-os részarányt (*VM-EMIR, 2012*) képviseltek. A nagyvárosi központú és hátrányos helyzetű kis-

2. táblázat
Az AVOP projektjei és megítélt támogatásai Nyugat-Dunántúl megyéiben, 2004–2006

Térség	Benyújtott		Támogatott		Támogatott pályázatok aránya %	Megítélt támogatások			Egy nyertes projektre jutó összeg millió Ft
	pályázatok					összege millió Ft	megoszlása %	egy főre jutó összege ezer Ft	
	száma	megoszlása %	száma	megoszlása %					
Győr-M-Sopron	440	31,2	290	28,0	65,9	4 356	32,5	10	15,0
Vas	402	28,6	310	30,0	77,1	4 111	30,7	16	13,3
Zala	566	40,2	434	42,0	76,7	4 939	36,8	17	11,4
1. prioritás	181	32,0	132	30,4	72,9	2 491	50,5	9	18,9
2. prioritás	8	1,4	7	1,6	87,5	481	9,7	2	68,7
3. prioritás	377	66,6	295	68,0	78,2	1 967	39,8	7	6,7
Nyugat-Dunántúl	1 408	100,0	1 034	100,0	73,4	13 406	100,0	13	13,0
Országos megyeátlag	546	-	352	-	64,5	5 708	-	12	16,1

Forrás: VM-EMIR, 2012; hu.wikipedia.org/wiki/Magyarorszag_megyei 2010.01.01. adatai alapján saját szerkesztés (2012.02.08.)

[1] A negyedik prioritás, a „Technikai segítségnyújtás" a program végrehajtását segítette. Forráskerete a megyéket nem érintette, ezért a felhasználását nem vizsgáljuk.

3. táblázat
Az AVOP projektjei és megítélt támogatásai prioritásonként Zala megye kistérségeiben, 2004–2006

Pályázat	Kistérségek átlaga	Országos kistérségi átlag	HH* kistérségek átlaga
1. prioritás: A versenyképes alapanyag-termelés megalapozása a mezőgazdaságban			
Benyújtott, db	30	27	15
Támogatott, db	22	18	12
Támogatás, M Ft	415	412	161,5
2. prioritás: Az élelmiszer-feldolgozás modernizálása			
Benyújtott, db	1	2	1
Támogatott, db	1	1	1
Támogatás, M Ft	80	94	17,5
3. prioritás: Vidéki térségek fejlesztése			
Benyújtott, db	63	36	23
Támogatott, db	49	23	18
Támogatás, M Ft	328	173	176,0
Összesen			
Benyújtott, db	94	65	38
Támogatott, db	72	42	30
Támogatás, M Ft	823,0	677,0	355,0
Egy nyertes pályázatra jutó támogatás, M Ft	11,4	16,1	11,8
Egy főre jutó támogatás, ezer Ft	17,0	13,7	19,9
Egy településre jutó támogatási összeg, M Ft	19,2	36,0	13,7
Beérkezett pályázatok megoszlása, %	100,0	-	13,4
Támogatott pályázatok aránya, %	76,7	64,6	78,9
Támogatások megoszlása, %	100,0	-	-

* HH = hátrányos helyzetű kistérségek
Forrás: VM-EMIR, 2012; www.ksh.hu adatai alapján saját szerkesztés (2012.02.08.)

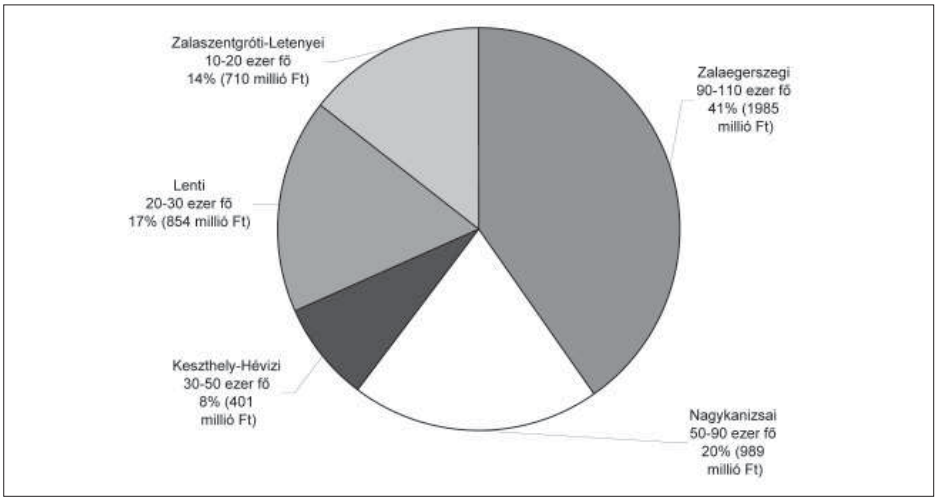
térségek (továbbiakban: elmaradott kistérségek) közötti jelentős aránybeli eltérést a zalaegerszegi cégek nagyobb tőkeereje és pályázati aktivitása magyarázza. Erre vezethető vissza az is, hogy a megítélt támogatásokból ugyancsak a nagyvárosi központú kistérségek részesültek a legnagyobb mértékben. Ugyanakkor a zalai elmaradott kistérségek a sikeres pályázatok és az elnyert támogatás tekintetében jóval az országos és megyei kistérségi átlag alatt teljesítettek, és ezt jelzi, hogy a megítélt támogatásokból mindössze 14,4%-os (*VM-EMIR, 2012*) részesedést értek el. Az alacsony részesedést persze a gyenge pályázati aktivitás is befolyásolta.

Az előzőekhez hasonló megállapításra jutunk, ha a *kistérségek támogatását* a *lakónépességük függvényében* vizsgáljuk meg (1. ábra).

Az 1. ábrán látható, hogy a legmagasabb lélekszámú Zalaegerszegi és Nagykanizsai kistérségekbe áramlott az AVOP-támogatások közel kétharmada, ugyanakkor a legalacsonyabb lélekszámú kistérségek (Zalaszentgróti; Letenyei) részesültek a legkevesebb támogatásban (14,4%). Ugyanerre az eredményre jutunk a támogatások prioritásonkénti vizsgálata alapján is.

Egy másik szempontot, a kistérségek fejlettsége és a megítélt támogatások közötti összefüggés feltárását vizsgálva megálla-

1. ábra
AVOP-támogatások megoszlása a kistérségek lakónépessége szerint Zala megyében, 2004–2006

Forrás: VM-EMIR, 2012; www.ksh.hu adatai alapján saját szerkesztés (2012.02.08.)

pítható, hogy 2004 és 2006 között a megye 6 kistérsége közül 3-ban csökkent, 3-ban nőtt, összességében pedig alig kimutatható mértékben mérséklődött a KSH komplex mutatójával mért fejlettségi szint. A fejlettségben bekövetkezett eltérő irányú változások azonban nem hozhatók összefüggésbe a támogatások nagyságával, és az ugyancsak változóként szerepeltetett nagyvárosi központ jelenlétével vagy a kistérség elmaradottságával (4. táblázat). A fejlettség és a támogatás nagysága közötti összefüggés hiánya arra utal, hogy az NFT I. időszakában elnyert támogatások nem játszottak kimutatható szerepet a kistérségek fejlődésében, mert az elnyert támogatás nagysága nem elsősorban a kistérségek fejlettségétől, illetve fejletlenségétől, hanem más tényezőktől (pl. gazdasági bázis, pályázati aktivitás, támogatások támogatási jogcímek kö-

4. táblázat
A zalai kistérségek agrár- és vidékfejlesztési támogatása a fejlettségük függvényében, 2004–2006

Kistérség	Komplex fejlettségi mutató		Támogatott pályázatok száma	Összes megítélt támogatás ezer Ft	Egy főre jutó AVOP-támogatás ezer Ft/fő
	2004	2007			
Lenti	3,20	3,06	76	854	38
Letenyei*	2,84	2,56	19	337	19
Nagykanizsai	3,30	3,19	40	989	12
Zalaegerszegi	3,40	3,51	238	1985	18
Zalaszentgróti*	2,68	2,80	40	373	20
Keszthely-Hévízi	3,77	3,93	21	401	8
Zala megye összesen	3,19	3,13	434	4939	17

* Kedvezményezett kistérségek

Forrás: KSH, 2004; KSH, 2008; http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/index.jsp; VM-EMIR, 2012; hu.wikipedia.org/wiki/zala_megye#N. C3.A9pess. C3.A9 alapján saját szerkesztés (2012.02.08.)

5. táblázat

AVOP-pályázatok[2] és támogatások néhány településen, 2004–2006

Pályázati jellemzők	Alibánfa	Csörnyeföld	Egervár	Karmacs	Sormás	Szilvágy	Zalabaksa	Zalaszentlászló	Összesen
1. prioritás: A versenyképes alapanyag-termelés megalapozása a mezőgazdaságban									
Benyújtott, db	-	1	1	1	3	-	-	-	6
Támogatott, db	-	1	1	1	3	-	-	-	6
Támogatás, M Ft	-	5,7	6,4	4,3	10,7	-	-	-	27,1
3. prioritás: Vidéki térségek fejlesztése									
Benyújtott, db	7	-	13	-	-	3	2	1	26
Támogatott, db	4	-	12	-	-	3	1	1	21
Támogatás, M Ft	8,0	-	23,1	-	-	3,0	2,6	1,8	38,5
Összesen									
Benyújtott, db	7	1	14	1	3	3	2	1	32
Támogatott, db	4	1	13	1	3	3	1	1	27
Támogatás, M Ft	8,0	5,7	29,5	4,3	10,7	3,0	2,6	1,8	65,6
Egy nyertes pályázatra jutó támogatás, M Ft									
1. prioritás	-	5,7	6,4	4,3	3,6	-	-	-	4,5
3. prioritás	2,0	-	1,9	-	-	1,0	2,6	1,8	1,8
Összesen	2,0	5,7	2,3	4,3	3,6	1,0	2,6	1,8	2,4
Nyertes pályázatok aránya, %									
1. prioritás	-	100,0	100,0	100,0	100,0	-	-	-	100,0
3. prioritás	57,1	-	92,3	-	-	100,0	50,0	100,0	80,8
Összesen	57,1	100,0	92,8	100,0	100,0	100,0	50,0	100,0	84,4

Forrás: VM-EMIR, 2012 adatai alapján saját szerkesztés (2012.02.08.)

zötti megoszlása stb.) is függött. Ezért nem mutatható ki egyértelműen, hogy az NFT I. pályázati rendszere a területi kiegyenlítést segítette volna.

A megyei és kistérségi szintű elemzések után a továbbiakban a *kistelepülések forrásszerző képességével* foglalkozunk. Ennek keretében a Zala megyei Alibánfa, Csörnyeföld, Egervár, Karmacs, Sormás, Szilvágy, Zalabaksa, Zalaszentlászló agrár- és vidékfejlesztési pályázatainak eredményességét vizsgáljuk meg. E településeket a módszertani részben leírtakon túl az jellemzi, hogy – Csörnyeföld és Zalaszentlászló kivételével – nem hátrányos helyzetű kistérségekben találhatók, ugyanakkor elmaradottak és alacsony lélekszámúak (200-1000 fő). A nyolc települési önkormányzat közül hat pénzügyi nehézségekkel küzd és az önhibájukon kívüli hátrányos helyzetű települések (ÖNHIKI)[3] kategóriájába tartozik (5. táblázat).

[2] Az élelmiszer-feldolgozás modernizálása című 2. prioritás élelmiszeripar hiányában a vizsgált településeknél irreleváns.

[3] Az önhibájukon kívül hátrányos helyzetű önkormányzatokhoz azok tartoznak, amelyeknél normatív forrásokból és saját bevételekből nem finanszírozható a kötelező feladatok ellátása (*Ötv., 1990*). Ezek az önkormányzatok pályázhatnak a működőképesség megőrzését szolgáló kiegészítő támogatásra (ÖNHIKI) az önhibájukon kívül hátrányos helyzetben lévő önkormányzatok 2011. évi támogatásáról szóló 4/2011. (III.1.) BM rendelet alapján.

6. táblázat

Az AVOP-pályázatok főbb mutatói, 2004–2006

Prioritások*	Támogatott pályázatok aránya,%			Egy nyertes projektre jutó támogatás, M Ft		
	vizsgált települések átlaga	megyei átlag	vizsgált HH** kistérségek átlaga	vizsgált települések átlaga	megyei átlag	vizsgált HH kistérségek átlaga
1. prioritás	100,0	72,9	80,0	4,5	18,9	13,5
3. prioritás	80,0	78,2	78,3	1,8	6,7	9,8
Összesen	84,4	76,5	78,4	2,4	10,4	11,3

* Prioritások megnevezését lásd az 5. táblázatban; ** HH = hátrányos helyzetű kistérségek
Forrás: VM-EMIR, 2012 adatai alapján saját szerkesztés (2012.02.08.)

A vizsgált kistelepülések a versenyképes alapanyag-termelés megalapozása elnevezésű 1. prioritás keretében elsősorban mezőgazdasági gépbeszerzésre, míg a vidékfejlesztés területén (3. prioritás) az agrártevékenységek diverzifikációjára, külterületi útépítésre és felújításra, valamint a helyi akciócsoportok programjainak megvalósítására pályáztak. Amint a 6. táblázatból látszik, a pályázók nem a mezőgazdaságot, hanem a vidékfejlesztést részesítették előnyben, mert a pályázók nagyobb hányada az önkormányzatok köréből került ki.

A kistelepülések benyújtott pályázatainak többségét (84,4%-át) nyertesnek nyilvánították. A nyertes pályázatok magas aránya azonban alacsony támogatási összeggel párosult, amit az egy nyertes pályázatra jutó alacsony támogatási összeg (2,4 millió Ft) is tükröz, jóval elmaradva mind a megyei, mind a hátrányos helyzetű kistérségi átlagtól. Ez tulajdonképpen érthető, hiszen az elmaradott kistelepülések pályázati tevékenységére az NFT I.-ben az volt a jellemző, hogy elegendő saját forrás híján kisméretű, apróbb beruházásokhoz kértek támogatást, amelyek elsősorban a legszükségesebb alapszolgáltatások (pl. útfelújítás, közösségi épületek felújítása, játszóterek építése, parkosítás) biztosításához és fejlesztéséhez kapcsolódtak.

VIDÉKFEJLESZTÉS EMVA-FORRÁSBÓL

A 2007–2013 közötti európai uniós költségvetési időszakban az NFT I.-hez képest már más struktúrában történik a mezőgazdaság és a vidék támogatása, ugyanis szinte az összes mezőgazdasághoz kapcsolódó vidékfejlesztési támogatás az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alapba (EMVA) került. Ebből az alapból olyan programokat finanszíroznak, mint a mezőgazdaság versenyképességének javítása, a vidék természeti értékeinek és kulturális örökségének megőrzése, a vidéki települések megújítása és a gazdasági tevékenységek diverzifikálása. Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP) a mezőgazdasági és vidékfejlesztési célú intézkedéseket négy stratégiai tengely köré csoportosítja (7. táblázat).

A 7. táblázatból látható, hogy a fejlesztési tengelyek közül az ÚMVP-ben az *első tengely* intézkedései kaptak prioritást, a teljes támogatási keret közel fele (48%) ugyanis ehhez a tengelyhez kapcsolódik (mezőgazdasági beruházások, élelmiszer-ipari fejlesztések, erdészet, szakképzés, szaktanácsadás stb.).

A *második tengely* a támogatási keret több mint egynegyedével (31%) rendelkezik és legjelentősebb jogcíme az agrár-környezetvédelem. Ezen kívül ide tartoznak még az erdősítés, a kedvezőtlen adottságú területek támogatása és a természetvédelem stb.

A *harmadik tengely* a „klasszikus" vidékfejlesztés. Az ide tartozó intézkedésekre (pl. mikrovállalkozások támogatása, turizmusösztönzés, falufejlesztés, a

7. táblázat

Az ÚMVP forrásai tengelyenként, 2007–2013

Tengelyek	Pénzügyi keret, milliárd Ft*			Források megoszlása %
	EU-támogatás összesen	nemzeti támogatás összesen	közpénzből történő hozzájárulás összesen	
1. A mezőgazdaság, az élelmiszer-feldolgozás és az erdészeti ágazat versenyképességének javítása	487	162	649	48
2. A környezet és a vidék állapotának javítása, fejlesztése	331	83	414	31
3. Az életminőség javítása a vidéki területeken és a diverzifikáció ösztönzése	119	40	159	12
4. Leader	57	14	71	5
Technikai segítségnyújtás	41	14	55	4
Összesen	1035	313	1348	100

* A forintérték megállapítása az ÚMVP tervezéséhez használt 272,1 Ft/EUR árfolyamon történt.
Forrás: www.emva.hu/index.php?id=emva_leirasa&kat1=194 (2012.06.06.)

vidéki örökség megőrzése stb.) a támogatások mindössze 12%-a jut, ami az NFT I. AVOP-programjának hasonló intézkedéscsomagját (39,8%) és a felhalmozódott falusi fejlesztési szükségleteket figyelembe véve kevésnek tűnik.

A *4. tengely* (Leader) a támogatási keret 5%-ával rendelkezik. A Leader esetében alapvetően módszertani tengelyről van szó, mert az előző három tengely célkitűzéseihez kapcsolódó helyi kezdeményezésű programokat és kistérségi együttműködéseket támogat (*ÚMVP, 2007*).

Az ÚMVP pályázataira jellemző, hogy a támogatási jogcímek 90%-ánál önerővel kell rendelkezni, a projektek támogatási intenzitása pedig 40–75%-os intervallumban szóródik, bár vannak pályázók (pl. nonprofit szervezetek, önkormányzatok), amelyek 100%-os támogatásban részesíthetők.

A pályázatok regionális szintű elemzése előtt fontos elmondani, hogy a KSH 2009. évi adatai szerint a vizsgált Nyugat-Dunántúl régió Közép-Magyarország után az ország második legfejlettebb térségének számít[4]. A megyék közül az egy főre jutó GDP Győr-Moson-Sopron megyében a legmagasabb, utána Zala, majd Vas megye következik. Ugyanakkor Vas és Zala megye az ország legnagyobb kiterjedésű aprófalvas térségei közé tartozik, településeinek 83, illetve 85%-ában ezer főnél kevesebben laknak. A térségben a viszonylagos fejlettség ellenére is nagyszámú elmaradott kistérség és település található. Zala megyében például a kilenc kistérség közül négy hátrányos helyzetű, a 257 település közül pedig 123 (48%) tartozik ebbe a kategóriába (*KSH Tájékoztató [...], 2008*).

Az ÚMVP első négy évében a Nyugat-Dunántúl régióban a legfejlettebb Győr-Moson-Sopron megye pályázati aktivitása volt a legnagyobb, amit a tőkeerősebb vállalkozások és forrásgazdagabb önkormányzatok „önerőteremtése" tett lehetővé. Ennek ellenére a megyében beadott támogatási kérelmek száma elmaradt a megyék országos átlagától, ami arra vezethető vissza, hogy az agrárium és a vidék helyzete ebben a megyében sokkal kedve-

[4] Győr-Moson-Sopron megye kiemelkedő fejlettségét tükrözi, hogy 2008-ban a régió bruttó hazai termékének (piaci beszerzési áron) több mint fele (51,8%) innen származott, míg Vas és Zala megyék részesedése csupán 25-25% volt (*www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/gdpter/gdpter09.pdf*, letöltés: 2012.05.15).

8. táblázat

Az ÚMVP pályázatai és megítélt támogatásai* a Nyugat-Dunántúl megyéiben, 2007–2010

Térség	Benyújtott		Támogatott		Támogatott kérelmek aránya %	Megítélt támogatások			Egy nyertes projektre jutó összeg millió Ft
	kérelmek					összege millió Ft	megoszlása %	egy főre jutó összege ezer Ft	
	száma	megoszlása %	száma	megoszlása %					
Győr-M-Sopron	4 967	41,4	2 892	40,9	58,2	28 492	40,5	64	9,8
Vas	3 117	26,0	1 800	25,5	57,7	21 007	29,8	81	11,7
Zala	3 900	32,6	2 376	33,6	60,9	20 969	29,7	71	8,8
1. tengely	1 680	43,1	1 162	48,9	69,2	13 971	66,6	47	12,0
2. tengely	1 386	35,5	895	37,7	64,6	2 033	9,7	7	2,3
3. tengely	834	21,4	319	13,4	38,2	4 966	23,7	17	15,6
Nyugat-Dunántúl	11 984	100,0	7 068	100,0	59,0	70 459	100,0	71	10,0
Országos megyeátlag	6 116	-	3 859	-	63,1	32 991	-	76	8,6

* A Leader-pályázatok támogatásáról a vizsgálat lezárásáig (2010.06.30.) nem álltak rendelkezésre megbízható megyei adatok, ezért itt és a továbbiakban a programot a pályázatok között nem szerepeltetjük.

Forrás: VM-IIER, 2010.06.30.; hu.wikipedia.org/wiki/Magyarorszag_megyei (2010.01.01.) adatai alapján saját szerkesztés (2012.02.08.)

zőbb a régió többi megyéjéhez és az országos átlaghoz képest[5] (8. táblázat).

A régióban a *támogatott kérelmek aránya* 59%, ami alacsonyabb ugyan az országos megyeátlagnál, ám az egy nyertes projektre jutó támogatás meghaladja azt, ami a régió megyéinek országosnál nagyobb átlagos projektméretét mutatja.

Megyénként vizsgálva a *megítélt összes támogatás* jóval elmarad az országos megyeátlagtól, annak még a kétharmadát sem éri el. Az elmaradás alapvetően arra vezethető vissza, hogy a tőkehiány miatt a kistelepülések nem tudnak nagyobb összegű fejlesztésekre pályázni. A támogatások egy főre jutó értéke azonban Vas és Zala megyékben – az aprófalvak alacsony lélekszáma miatt – az országos adatoknál kedvezőbb, az egy nyertes projektre vetített támogatás pedig a projektméretek növekedése miatt több az országos megyeátlagnál.

Zala megyében az ÚMVP pályázatai közül a legtöbbet az *1. tengely* intézkedéseire adták be. A legnépszerűbb és a legnagyobb pályázati aktivitást kiváltó pályázati jogcím – az országoshoz hasonlóan – a mezőgazdasági üzemek korszerűsítése (állattartó telepek beruházása, gépbeszerzés) volt, ahol a kérelmek 69,2%-a nyertes is lett. A népszerűség fő oka a mezőgazdasági eszközpark rendkívüli elavultsága. Az eszközpark fejlesztésében nagy előrelépést jelent, hogy a támogatások négyötöde (kereken 13 milliárd Ft) az üzemek korszerűsítését szolgálja (*VM-IIER, 2010*).

A *2. tengely* (környezet és a vidék fejlesztése) témakörében benyújtott kérelmek részaránya elmarad az 1. tengelyétől, támogatottságuk azonban itt is meghaladja a megyei átlagot. A megítélt támogatások döntő hányada (84,3%) az agrár-környezetvédelemhez kapcsolódik (*VM-IIER, 2010*), ami a környezetvédelem szükséges-

[5] 2009-ben a KSH adatai szerint a régió mezőgazdaságából (vad-, erdő- és halgazdálkodással együtt) származó bruttó hozzáadott érték 42%-át Győr-Moson-Sopron megye adta. Ettől az aránytól Vas megye 10, Zala megye 16 százalékponttal maradt el (www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/gdpter/gdpter09.pdf, letöltés: 2012.05.15).

ségének elismerését és az e téren tapasztalható határozott előrelépést mutatja.

A *3. tengely* (életminőség javítása és a diverzifikáció ösztönzése) jogcímeire benyújtott pályázatok száma az összes megyei pályázat alig több mint egyötödét teszi ki, aminek 38,2%-át támogatták. Ez az arány jelentősen elmarad az 1. és 2. tengely támogatottságától és fele az AVOP hasonló jogcímen beadott és támogatott pályázatainak. A támogatások több mint fele (2664 millió Ft, *VM-IIER, 2010*) a vidéki gazdaság és lakosság részére nyújtott alapszolgáltatásokhoz kötődik, ami jól tükrözi a megye ez irányú elmaradottságát és a támogatási témák aktualitását.

A megyei kistérségek pályázati tevékenységét 2007-től kezdődően már 9 kistérségre mutatjuk be (9. táblázat), mert a kistérségek száma a korábbi 6-ról 9-re nőtt, és közülük négy bekerült a hátrányos helyzetűek kategóriájába (*311/2007. (XI.17.) Korm. határozat*).

A kistérségek pályázati aktivitásában az AVOP időszakához képest változást jelent, hogy 2007–2010 között nagymértékben lecsökkent a kifejezetten vidékfejlesztésre (életminőség javítására és diverzifikáció-

9. táblázat

Az ÚMVP projektjei és megítélt támogatásai tengelyenként Zala megye kistérségeiben, 2007–2010

Pályázat	Kistérségek átlaga	Országos kistérségi átlag	HH* kistérségek átlaga
1. tengely: A mezőgazdaság, az élelmiszer-feldolgozás és az erdészeti ágazat versenyképességének javítása			
Benyújtott, db	187	277	130
Támogatott, db	129	194	91
Támogatás, M Ft	1552	2754	1402
2. tengely: A környezet és a vidék állapotának javítása, fejlesztése			
Benyújtott, db	154	333	87
Támogatott, db	99	219	53
Támogatás, M Ft	226	519	202
3. tengely: Az életminőség javítása a vidéki területeken és a diverzifikáció ösztönzése			
Benyújtott, db	93	72	67
Támogatott, db	35	31	23
Támogatás, M Ft	552	530	339
Összesen			
Benyújtott, db	433	682	284
Támogatott, db	264	444	167
Támogatás, M Ft	2330	3804	1943
Egy nyertes pályázatra jutó támogatási összeg, M Ft	8,8	8,6	11,6
Egy településre jutó támogatási összeg, ezer Ft	81,6	211,3	84,5
Egy főre jutó támogatási összeg, ezer Ft	71,5	78,6	130,3
Beérkezett pályázatok megoszlása, %	100,0	-	7,3
Támogatott pályázatok aránya, %	60,9	65,1	58,8
Támogatások megoszlása, %	100,0	-	9,3

* HH = hátrányos helyzetű kistérségek

Forrás: VM-IIER, 2010.06.30.; http://ksh.hu/docs/hun/xstadat eves/i wdsd 005.html; http://ksh.hu/docs/hun/xstadat eves/i wdsd 003b.html adatai alapján saját szerkesztés (2012.05.05.)

ra) benyújtott pályázatok száma és aránya. Ugyanez a megállapítás tehető a hátrányos helyzetű kistérségekre is. A csökkenés a legnagyobb mértékben annak köszönhető, hogy az ÚMVP már eleve kevés (mindössze 12%-os) pénzügyi keretet biztosított a vidékfejlesztés támogatására (az AVOP hasonló célú kerete is 26,5% volt).

A legtöbb mezőgazdasági és vidékfejlesztési támogatási kérelmet most is a nagyvárosi központú Zalaegerszegi kistérségből nyújtották be. Ehhez képest lecsökkent a vidékfejlesztésre (3. tengely) vonatkozó pályázati aktivitás, bár még így is nagyobb volt, mint az országos átlag.

A *hátrányos helyzetű kistérségek* pályázati aktivitása az országos átlaghoz viszonyítva mindegyik tengely esetében gyengének minősíthető, mert a benyújtott kérelmeik száma még felét sem éri el

10. táblázat

ÚMVP-pályázatok és támogatások néhány településen, 2007–2010

Támogatási kérelem	Alibánfa	Csörnyeföld	Egervár	Karmacs	Sormás	Szilvágy	Zalabaksa	Zalaszentlászló	Összesen
1. tengely: A mezőgazdaság, az élelmiszer-feldolgozás és az erdészeti ágazat versenyképességének javítása									
Benyújtott, db	-	3	12	4	17	3	5	11	55
Támogatott, db	-	3	6	3	13	2	3	7	37
Támogatás, M Ft	-	1,5	14,0	16,0	106,7	13,2	1,6	36,2	189,2
2. tengely: A környezet és a vidék állapotának javítása, fejlesztése									
Benyújtott, db	4	7	16	4	8	-	36	15	90
Támogatott, db	2	2	14	3	3	-	27	11	62
Támogatás, M Ft	.	0,2	1,3	0,6	5,2	-	8,5	11,7	27,5
3. tengely: Az életminőség javítása a vidéki területeken és a diverzifikáció ösztönzése									
Benyújtott, db	3	1	4	1	4	6	5	2	26
Támogatott, db	2	1	1	1	2	2	1	-	10
Támogatás, M Ft	9,6	6,0	20,3	51,3	48,0	9,0	38,8	-	183,0
Összesen									
Benyújtott, db	7	11	32	9	29	9	46	28	171
Támogatott, db	4	6	21	7	18	4	31	18	109
Támogatás, M Ft	9,6	7,7	35,6	67,9	159,9	22,2	48,9	47,9	399,7
Egy nyertes pályázatra jutó támogatás, M Ft									
1. tengely	-	0,5	2,3	5,3	8,2	6,6	0,5	5,2	5,1
2. tengely	-	0,1	0,1	0,2	1,7	-	0,3	1,1	0,4
3. tengely	4,8	6,0	20,3	51,3	24,0	4,5	38,8	-	18,3
Összesen	2,4	1,3	1,7	9,7	8,9	5,6	1,6	2,7	3,7
Nyertes pályázatok aránya, %									
1. tengely	-	100,0	50,0	75,0	76,5	66,7	60,0	63,6	67,3
2. tengely	50,0	28,6	87,5	75,0	37,5	-	75,0	73,3	68,9
3. tengely	66,7	100,0	25,0	100,0	50,0	33,3	20,0	-	38,5
Összesen	57,1	54,5	65,6	77,8	62,1	44,4	67,4	64,3	63,7

Forrás: VM-IIER, 2010.06.30. adatai alapján saját szerkesztés (2012.02.08.)

az országos kistérségi átlagnak, és emellett a támogatott kérelmeik aránya is elmarad attól. Ennek ellenére az elmaradott kistérségekben egy nyertes pályázat több támogatásban részesült a megyei és országos értéknél. A pályázati aktivitás és a megítélt támogatások nagysága között tehát jelen esetben nem mutatható ki közvetlen összefüggés. Az elmaradott kistérségek pályázatai ugyanis – az alacsonyabb pályázati aktivitás ellenére is – nagyobb támogatásban részesültek, mint az országos átlag. Mindez arra utal, hogy az ÚMVP ezen időszakában már érvényesült az elmaradott kistérségek pozitív diszkriminációja (pl. az 5%-kal magasabb támogatási intenzitás biztosítása révén).

A megyei és kistérségi vizsgálatokat követően néhány zalai *kistelepülésen* is megvizsgáltuk a mezőgazdasági és vidékfejlesztési támogatások alakulását (10. táblázat).

Az ÚMVP keretében egy kivétellel valamennyi vizsgált kistelepülés pályázott a mezőgazdasági versenyképesség növelésére, ezen belül az állattartó telepek korszerűsítésére, szaktanácsadásra és a fiatal gazdák támogatására. A környezet és vidék állapotának javítására Natura 2000-hez, míg a vidékfejlesztés keretében a gazdasági és lakossági alapszolgáltatások bővítésére nyújtottak be kérelmeket. A nyolc kistelepülés összesen 171 pályázatot nyújtott be, amelyek 63,7%-a részesült támogatásban.

A kistelepülések pályázatainak támogatási aránya kedvezőbb mind a megyei, mind a hátrányos helyzetű térségek átlagánál. A nyertes projektek többsége a környezet és a vidék állapotának javítását célozta (2. tengely), miközben megyei szinten és a hátrányos helyzetű kistérségekben a mezőgazdaság versenyképességének javítása (1. tengely) voltak a népszerűbb pályázati jogcímek (11. táblázat).

A kistelepülések 1. és 2. tengelyhez kapcsolódó projektjei átlagosan 3,7 millió Ft támogatásban részesültek, ami jóval alacsonyabb, mint a megyei vagy a hátrányos helyzetű kistérségek átlaga. Ennek okát jelen esetben a környezet- és vidékfejlesztési pályázatok kis méretében kell keresni, hiszen a 400 ezer forintos átlagos támogatottságuk lefelé húzza az összes projekt átlagát. Az 1. és a 2. tengelyekhez képest a 3. tengelyhez tartozó vidékfejlesztési projektek átlagos támogatottsága minden területi szinten (megye, kistérség, hátrányos helyzetű kistérség) magasnak tekinthető, és egyben arra utal, hogy az előző tervidőszakhoz képest megnőtt a falufejlesztési projektek mérete.

A pályázatok különböző szempontú vizsgálata mellett érdemes összehasonlítani az *AVOP és az ÚMVP pályázati rendszerének* főbb jellemzőit is. Az összehasonlítás eredményeit a 12. táblázat foglalja össze.

A két program intézkedései között jelentős tartalmi azonosság fedezhető fel,

11. táblázat

Az ÚMVP-pályázatok főbb mutatói, 2007–2010

Tengelyek*	Támogatott pályázatok aránya,%			Egy nyertes projektre jutó támogatás, M Ft		
	vizsgált települések átlaga	megyei átlag	vizsgált HH** kistérségek átlaga	vizsgált települések átlaga	megyei átlag	vizsgált HH kistérségek átlaga
1. tengely	67,3	69,2	70,0	5,1	12,0	15,4
2. tengely	68,9	64,6	60,9	0,4	2,3	3,8
3. tengely	38,5	38,2	34,3	18,3	15,6	14,7
Összesen	63,7	60,9	58,8	3,7	8,8	11,6

* Tengelyek megnevezését lásd a 9. táblázatban; ** HH = hátrányos helyzetű kistérségek
Forrás: VM-IIER, 2010.06.30. adatai alapján saját szerkesztés (2012.02.08.)

12. táblázat

AVOP- és az ÚMVP-pályázatok főbb mutatói, 2004–2010

Pályázati jellemzők		AVOP				ÚVMP			
		összesen	kistérségi átlag	HH* kistérségek átlaga	országos kistérségi átlag	összesen	kistérségi átlag	HH kistérségek átlaga	országos kistérségi átlag
Benyújtott pályázatok, db		566	94	38	65	2 925	325	213	512
Támogatott pályázatok, db		434	72	30	42	1 782	198	125	333
Megítélt támogatás, M Ft		4 939	823	355	677	15 727	1 747	1 457	2 853
Támogatott pályázatok aránya, %		76,7	76,7	78,9	64,6	60,9	60,9	58,8	65,1
Pályázati aktivitás		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1.	tengelyekre benyújtott pályázatok aránya, %	33,4	33,4	39,5	44,6	43,1	43,1	46,0	40,6
2.						35,5	35,5	30,5	48,9
3.		66,6	66,6	60,5	55,4	21,4	21,4	23,5	10,5
Egy nyertes pályázatra jutó támogatási összeg, M Ft		11,4	11,4	11,8	16,1	8,8	8,8	11,6	8,6
A 3. tengely egy nyertes pályázatára jutó támogatás összege, M Ft		6,7	6,7	9,8	7,5	15,6	15,6	14,9	17,3
Egy településre jutó támogatás összege, M Ft		19,2	19,2	13,7	36,0	61,2	61,2	63,3	158,5
Egy főre jutó támogatás,ezer Ft		17,0	17,0	19,9	13,7	53,6	53,6	97,8	59,0

* HH = hátrányos helyzetű kistérségek

Forrás: VM-IIER, 2010.06.30.; KSH Tájékoztató, 2008; http://ksh.hu/docs/hun/xstadat eves/i wdsd 005.html; http://ksh.hu/docs/hun/xstadat eves/i wdsd 003b.html adatai alapján saját számítás és szerkesztés (2012.05.05.)

annak ellenére, hogy az AVOP-ban 10, az ÚMVP-ben pedig 33 intézkedés található. Az utóbbi program intézkedéseinek többsége azonban – a környezetvédelem kivételével – felfogható az ÚMVP-ben szereplő intézkedések részletesebb „kibontásának", ezért az összehasonlításhoz az AVOP 1. és 2. prioritását összevontan szerepeltetjük, mert tartalmilag így feleltethető meg az ÚMVP 1. tengely intézkedéscsomagjának. Az összehasonlíthatóságot szolgálja az is, hogy az ÚMVP első négy évének adatait három évre számítottuk át (12. táblázat).

A két program pályázatait értékelve elmondható, hogy a 2007–2010 közötti időszakban 2004–2006-hoz képest a *pályázati aktivitás* mind megyei, mind hátrányos helyzetű kistérségi szinten javult, a benyújtott pályázatoknak azonban a korábbi 76,7%-kal szemben csak 60,9%-a bizonyult sikeresnek. A támogatott pályázatok aránya a hátrányos helyzetű kistérségekben is romlott.

A *pályázati célok* között 2004–2006-ban a klasszikus vidékfejlesztésre vonatkozók voltak a legnépszerűbbek (66,6%), és magasabb arányt képviseltek, mint az országos átlag. Ez az arány azonban 2007–2010-re megváltozott, és a mezőgazdasági és élelmiszer-ipari pályázatok kerültek

túlsúlyba. Ez utóbbi ágazatok fejlesztésére benyújtott pályázatok aránya ennek megfelelően 33,4%-ról 43,1%-ra emelkedett, miközben a vidékfejlesztési pályázatoké 66,6%-ról 21,4%-ra csökkent. A hátrányos helyzetű kistérségekben is hasonló fordulat következett be, itt a vidékfejlesztésre való pályázás a korábbinak kevesebb mint egyharmadára (21,4%-ra) esett vissza.

A *megítélt összes támogatás* – azonos időszakra számítva – az ÚMVP időszakában több mint háromszorosára (318%-ra) emelkedett. Mivel azonban a nyertes pályázatok számának emelkedése több mint négyszeres volt, az egy nyertes pályázatra jutó támogatás összege csökkent. A vidékfejlesztési pályázatoknál az előbbinek éppen az ellenkezője következett be, az összes kistérség esetében több mint kétszeresére, a hátrányos helyzetűek esetében pedig másfélszeresére nőtt a pályázatok támogatása. A pályázatok méretének megnagyobbodása lefékezte a fejlesztések elaprózódását, és ennek révén elősegítette pozitív hatásuk érvényesülését. A vidékfejlesztési projektek méretének növekedéséhez hasonló mértékű koncentráció indult meg a települések szintjén is, hiszen az egy településre jutó támogatás összege a megye összes településén megháromszorozódott, a hátrányos helyzetű kistérségek településein pedig több mint négyszeresére emelkedett. Hasonló tendenciának lehetünk tanúi a népességarányos támogatás tekintetében is.

Az összehasonlító elemzés alapján kijelenthető, hogy az ÚMVP jelentős változást hozott az AVOP pályázati rendszeréhez képest, ami megnyilvánul

– a pályázati aktivitás javulásában;

– a mezőgazdasági és élelmiszer-ipari pályázatok és támogatások arányának növekedésében, ezzel együtt a vidékfejlesztési pályázatok arányának visszaszorulásában;

– a vidékfejlesztési projektek méretének növekedésében;

– a támogatások települési koncentrációjának erősödésében és

– a hátrányos helyzetű kistérségek és települések átlagosnál nagyobb mértékű támogatásában.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

(1) 1990. évi LXV törvény a helyi önkormányzatokról – (2) 311/2007. (XI.17.) Korm. határozat a kedvezményezett térségek besorolásáról. – (3) A belügyminiszter 4/2011. (III.1.) BM rendelete az önhibájukon kívül hátrányos helyzetben lévő önkormányzatok 2011. évi támogatásáról. – (4) Alibánfa, Csörnyeföld, Egervár, Karmacs, Sormás, Szilvágy, Zalabaksa, Zalaszentlászló költségvetési beszámolói (2006; 2009), Magyar Államkincstár. (Lekérdezés: 2012.05.23.) – (5) http://ksh.hu/docs/hun/xstadat eves/i wdsd 005.html (Letöltés: 2012.05.05.) – (6) http://ksh.hu/docs/hun/xstadat eves/i wdsd 003b.html (Letöltés: 2012.05.05.) – (7) http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/index.jsp (Letöltés: 2010.08.30.) – (8) http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/themeSelector.jsp?page=2&szst=WNT (Letöltés: 2012.04.04.) – (9) http://www.allamkincstar.gov.hu (Letöltés: 2011.05.21.) – (10) http://www.ksh.hu (Letöltés: 2012.02.08.) – (11) hu.wikipedia.org/wiki/zala_megye#N.C3.A9pess.C3.A9 (Letöltés: 2012.02.08.) – (12) hu.wikipedia.org/wiki/Magyarorszag_megyei (Letöltés: 2012.02.13.) – (13) KSH (2004): A területfejlesztés kedvezményezett térségeinek lehatárolása a 24/2001. (IV.20.) OGY-határozat és a 168 kistérségről szóló 244/2003. (XII.18.) Korm. rendelet alapján. Budapest, 2004 – (14) KSH Tájékoztató [...] (2008): Tájékoztató a kiemelten támogatott kistérségekről. Budapest, 2008 – (15) MVH-IIER (2009.12.31.) Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal. Integrált Igazgatási és Ellenőrzési Rendszer (Letöltés: 2012.05.31.) – (16) NFÜ (2003): Nemzeti Fejlesztési Terv. http://www.nfu.hu/nemzeti_fejlesztesi_terv (Letöltés: 2011.02.10.) – (17) NFÜ, EMIR (2011): Nemzeti Fejlesztési Ügynökség, EMIR (Egységes Monitoring Információs Rendszer) 2011. (Letöltés: 2011.01.15.) – (18) ÚMVP (2007): Új Magyarország Vidékfejlesztési Program. http://umvp.eu/ (Letöltés: 2012.01.20.) – (19)

VM-EMIR (2012): Vidékfejlesztési Minisztérium, EMIR (Egységes Monitoring Információs Rendszer) 2012. (Letöltés: 2012.02.08. EMIR, 8.34. sz. lekérdezés) – (20) VM-IIER (2010): Vidékfejlesztési Minisztérium-IIER (Integrált Igazgatási és Ellenőrzési Rendszer), 2010.06.30. (Letöltés: 2012.02.08.) – (21) www.emva.hu/index.php?id=emva_leirasa&kat1=194 (Letöltés: 2012.06.06.) – (22) www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/gdpter/gdpter09.pdf (Letöltés: 2012.05.15.) – (23) www.mvm.gov.hu (Letöltés: 2012.01.15.) – (24) Zalaegerszeg Megyei Jogú Város Önkormányzata költségvetési beszámolói (2006; 2009) – (25) Zalakaros Város Önkormányzata költségvetési beszámolói (2006; 2009)

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS

A Gazdálkodás előfizetőihez, olvasóihoz, szerzőihez

A **Gazdálkodás** több mint 50 éve hazánk egyetlen olyan agrárgazdasági tudományos folyóirata, amely helyt ad az agrárpolitikai, gazdálkodási, üzleti, marketing, vidékfejlesztési, üzem- és munkaszervezési, élelmiszer-feldolgozási kérdéseknek, valamint a korszak hazai és nemzetközi kihívásainak.

A **Gazdálkodás** szerzői a mező-erdőgazdaságban, az élelmiszer-feldolgozásban, a vidék- és területfejlesztésben tevékenykedő szakemberek, oktatók, kutatók, menedzserek, doktoranduszok, egyetemi és főiskolai hallgatók. A folyóirat nélkülözhetetlen segítséget nyújt a PhD-hallgatók publikációs tevékenységéhez, és ezáltal a fokozat megszerzéséhez.

A **Gazdálkodás** hozzájárul az EU agrár- és vidékfejlesztési politikájának keretében a nemzeti agrárstratégia tudományos igényű formálásához is.

A **Gazdálkodás** publikációi gyakran elsődleges forrásai új felismeréseknek, gondolatoknak, tananyagoknak és gyakorlati megoldásoknak. A megjelent cikkek aktualitásukat hosszasan megőrzik, s *az egyes lapszámok* könyvszerűen *újra elővehetők*.

A **Gazdálkodás** gondolkodásra, mérlegelésre és cselekvésre ösztönöz!

A **Gazdálkodás** nemcsak *tudástárház*, hanem *tudásközösség* is! A **Gazdálkodás** – mint minden más tudományos folyóirat – rangját, elismertségét nemcsak a megjelent közlemények színvonala, érdekes újszerűsége, a szerzők, lektorok, szerkesztők munkája fémjelzi, hanem az előfizetések, olvasók, interneten érdeklődők száma is, ami egyúttal az adott szakmai körhöz való tartozást, az előfizetők identitását is tükrözi. Ezért is örömmel üdvözöljük előfizetőink körében.

A **Gazdálkodás** rendkívül olcsó, előfizetési díja 5100 Ft/év (áfával). Ennek fejében az évi hat számot kapja kézhez az előfizető. Kérésére megrendelőlapot küldünk!

A folyóirat előfizethető a készpénz-átutalási megbízással vagy átutalással, amiről számlát küld a Kiadó (Nemzeti Agrárszaktanácsadási, Képzési és Vidékfejlesztési Intézet (NAKVI), 1123 Budapest, Park u. 2., tel.: 1/362-8100, e-mail: info@agrarlapok.hu, Bőle Réka osztályvezető).

A Gazdálkodás Szerkesztőbizottsága
és Szerkesztősége

TARTALOM

TANULMÁNY

Kemény Gábor – Lámfalusi Ibolya – Tanító Dezső: Az agrárgazdaság nemzetgazdasági szerepe az ágazati kapcsolatok mérlege alapján 201

Mészáros Sándor – Hajdu Istvánné: Fenntarthatósági irányzatok összehasonlítása 211

Szabó Dorottya – Juhász Anikó: A piacok szerepe és lehetőségei a hazai élelmiszer-ellátási láncban 217

Vágó Szabolcs – Varga Éva – Boldog Valéria – Kruppa Bertalan: A műtrágya és a növényvédő szerek felhasználásának üzemszintű vizsgálata néhány fontosabb növénytermesztési ágazatban 230

Csanádi Ágnes – Sarudi Csaba: Támogatási lehetőségek kihasználása vidéken, zalai példákon 243

Kiss István: Főbb hazai növénytermesztési ágazatok gazdasági értékelése a 2011-es termelési év adatai alapján 258

SZEMLE

Erdősi Ferenc: A klímaváltozás eddigi és várható következményei Afrika mezőgazdaságában 268

KRÓNIKA

Csete László: Gratulálunk az ötvenéves főiskolának! 276

NEKROLÓG

Buzás Gyula professzor szakmai életútja (1938–2012) *Palkovics Miklós* *285*

BEMUTATKOZIK A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG I. *287*

Előfizetői felhívás 257
Summary 293
Contents 297